

самостійність дітей, переводити їх у позицію дієвих суб'єктів громадянського виховання.

Програма роботи вчителя з батьками за своїм змістом співвідносилася зі змістом виховної роботи з дітьми і також охоплювала чотири блоки:

Особливості громадянського виховання дітей молодшого шкільного віку (мета: ознайомити батьків із сутністю та змістом громадянського виховання дітей молодшого шкільного віку; активізувати батьків до участі у виховних заходах для дітей; виробити правила співпраці).

Дитина і світ навколо неї (виховання у дітей молодшого шкільного віку навичок соціальної взаємодії) (мета: сприяти усвідомленню батьками важливості виховання у дитини навичок соціальної взаємодії та оволодіння необхідними для цього прийомами сімейного виховання).

Українські народні традиції у сімейному вихованні (мета: розкрити значення українських народних традицій для громадянського виховання дітей у сім'ї; стимулювати батьків до впровадження таких традицій у власній родині; активізувати батьків до участі у виховних заходах для дітей).

Спілкування в сім'ї як засіб громадянського виховання дітей молодшого шкільного віку (мета: формувати у батьків уміння активного слухання; конструктивного спілкування з дитиною).

Тематика кожного блоку була наскрізною від 1 до 4-го класу, а сам зміст змінювався відповідно до віку дітей та конкретного контингенту батьків, тих проблем, які поставали перед ними у вихованні дітей, у тому числі й у вихованні в них громадянськості.

У процесі формувального етапу експерименту до змісту деяких тем вносилися необхідні зміни або доповнення, за необхідності коригувалися форми і методи роботи.

Література

1. Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнєв, А. Б. Коваленко. – К. : АТ „Київська книжкова фабрика”, 1995. – 304 с.
2. Методичні рекомендації / [авт. кол.: М. Й. Боришевський, Н. В. Володарська, О. І. Пенькова та ін.; за заг. ред. М. Й. Боришевського]. – К., 2002. – 57 с.

І. В. Руденко

м. Київ

СИСТЕМАТИЗОВАНІ ЗАВДАННЯ ТА ЗАХОДИ МЕТОДИКИ ЕСТЕТИЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ 6-ГО КЛАСУ

Анотація. Подано короткий огляд аспектів виховного потенціалу образотворчого мистецтва як умови естетизації дисциплін природничого циклу у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: організація процесу естетизації, художньо-педагогічні форми та методи, засоби образотворчого мистецтва.

Активні дії у зміні естетичної організації навчально-виховного процесу розглядали І. Бех, О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Сотська, Г. Шевченко та ін. Цілеспрямованою естетизацією на заняттях природничого

циклу є використання мистецьких творів та художньо-практичної діяльності. Картини митців містять інформацію і про рельєф, рослинний та тваринний світ, стихійні явища минулих літ мовою живопису, графіки, скульптури. Мистецькі твори порівняно із сучасними дають можливість простежити зміну ландшафту за втручання людини чи природних катаклізмів. Завдання художньо-практичного спрямування стануть дієвим засобом усвідомлення та засвоєння природничих й географічних знань, виховуватимуть в учнів прагнення пізнання та потреби у творчій діяльності, емоційно-ціннісного сприймання дійсності [2].

Отже, проблема естетизації занять природничого циклу може вирішуватися такими шляхами:

1. Використання всебічної дії творів художників.
2. Розвиток колективного аналізу на основі мистецьких творів і результатів робіт окремих учнів та спонукання їх ставити питання вчителю й товаришам.
3. Практика колективних художньо-творчих композицій у дослідженні рослин, явищ дійсності.
4. Насичення занять творчими елементами: гра, конкурс, бліц-турніри, театралізовані дії тощо [2].
5. Збагачення уроків персоналіями (наприклад: професор Хронос та його учениця Природа, Дошова хмара та краплинка Лія, містер Космос й Зіроньки тощо), що розкривають їхній зміст [2].
6. Використання цікавих та повчальних оповідей, поезії, загадок, прислів'їв про явища природи, які учні повинні пояснювати та робити певні висновки.
7. Опора на художній досвід учнів як додаткове джерело знань.
8. Використання індивідуальних завдань, які потребують знань, що виходять за межі програми.
9. Рекомендація у домашніх (випереджальних) завданнях знайти художні, музичні, поетичні твори, створювати малюнки, ілюстративні композиції (зображення стадій явищ у природі), різноманітний роздатковий матеріал – наочність до навчальної теми з географії, природознавства.
10. Заохочення різноманітними та відповідними темам лейблами, значками, емблемами, номінаціями.

Таким чином, в організації естетизації навчання урізноманітнювати самостійну роботу художньо-практичними завданнями, спираючись на художній досвід дітей. Традиційно молодші підлітки на уроках природознавства та географії розфарбовують карти, змальовують з підручника рослини тощо. Ці ж завдання у художній композиції утримують в собі не лише навчальну функцію, а й творчу. Тому вважаємо, що художні композиції сприятимуть творчому підходу дітей до дослідження будови рослин, ландшафту місцевості тощо. Типовим випереджальним (домашнім) завданням до теми “Ознайомлення з будовою рослин” [4, 90] учні можуть підібрати картини з квітами, яке допоможе їм зрозуміти ареал поширення певних видів квітів на території України та складові квіток.

У сфері навчання – цілеспрямоване використання художнього досвіду

дітей. Адже, у підручниках “Природознавство”, “Загальна географія” та “Мистецтво” 6 клас є суголосні теми, які сприятимуть якісному розумінню взаємозв’язків між красою довкілля та фіксацією явищ природи у мистецьких творах. Таким чином, засоби образотворчого мистецтва будуть “оживляти” уроки природознавства та загальної географії у вирішенні навчальних завдань.

Розглянемо деякі типові завдання. Наприклад, при вивченні теми “Літосфера” [1, 70] можна використати картини чи художні фотографії замків, укріплень, фортець, старовинних міст і запитати учнів : “На якій місцевості їх будували? ” Їм потрібно буде визначити висоту та форму рельєфів: підвищення, плоскогір’я, низини біля водоймищ, рік, балки. Далі можна звернути увагу дітей на архітектуру дахів у різних природних зонах [3; 176, 182]. Адже стрімкі високі дахи будівель в горах подібні до гір та ялин. Питання для роздумів : “В чому проявляється вплив рельєфу в людській діяльності? Чому саме таку форму дахів мають будинки в горах? Чому дахи на будівлях у степовій зоні плоскі?” Учні прийдуть до висновку, що випадає багато снігу і на крутому даху його затримується менше; обриси дахів гармонійно вписуються в гірському ландшафті і неначе ховаються; плоскі дахи подібні рівнині, вони витримують буйні степові вітри.

Виховним моментом у темі “Способи зображення Землі” [1, 32] наочністю стануть твори художників-космонавтів та карти зоряного неба із сузір’ями-рисунами. На їхньому прикладі можна ознайомити учнів з планетами та їхніми супутниками, зірками та сузір’ями, сприяти зацікавленості у процесах, що відбуваються у Всесвіті. Космічний живопис специфічний. З нього учні отримають максимальну інформацію про космос, який зобразили очевидці – художники-космонавти В. Джанібеков “Мрії про небо”, “Зліт”, “Зустріч” та ін.; О. Леонов “Земля блакитна”, “Схід сонця у космосі”, “Над Чорним морем” та ін.; А. Соколов “Венера-4” веде радіопередачу”, “Над Місяцем. Стиковка ракети з космічним кораблем”, “Венера розпечена” та ін. Якщо у “земному” пейзажі художник обмежується натяком, умовністю, може недоговорити, то багато чого глядачу підкаже його досвід, пам’ять. Для “космічного” пейзажу досвід і пам’ять безсилі. Наочність виконуватиме роль “космічного інформатора”. На його основі можна запропонувати учням написати листа до “свого космічного товариша”, в якому вони можуть описати Сонячну систему малюнком з потрібними поясненнями. Адресатом може бути сусід по парті тощо. Таким чином, відбувається взаємоперевірка знань.

У сфері позакласної роботи діяльність повинна бути спрямована на підтримку, закріплення та поглиблення знань з дисциплін природничого циклу, що також може виражатися у спільних проектах вчителів природничих дисциплін та образотворчого мистецтва:

- а) виставки-ярмарки з природних матеріалів;
- б) майстер-класи з виготовлення виробів із вторсировини;
- в) веселі вікторини;
- г) диспути;
- д) шкільні видавництва;
- е) штаб з піклування про тварин і птахів;
- ж) дослідження, спостереження за певних завдань;

- з) пізнавальні ігри, гра-подорож, заняття-екскурсія тощо;
- і) проектні програми.

У традиційних тижнях природознавства, географії учні 6-х класів малюють стіннівки, плакати, проспекти, використовуючи засоби образотворчого мистецтва. Але їх можна пролонгувати змінними виставками з репродукцій картин, фотографій та ілюстративного матеріалу самих учнів. Такі види роботи загострюватимуть увагу, діятимуть на емоції дітей, сприятимуть створенню позитивного настрою.

Наведемо приклади. Біля картини В. Васнецова “Три царівни підземного царства” влаштувати виставку гірських порід та мінералів “Корисні копалини рідного краю” до теми “Гірські породи та мінерали” [1, 70], що дасть змогу наочно познайомитися з його мінеральними ресурсами, а супроводження її навчальними посібниками надасть можливість дітям більше дізнатися про склад, використання та їх розміщення на місцевості. Виставка “Подорож до Чорного моря” до теми “Зв’язок будови кори та рельєфу Землі” [1, 102] презентуватиме морські мушлі, краби різних розмірів, шишки кримської сосни та вироби з них на тлі репродукцій М. Волошина, І. Айвазовського, А. Куїнджи та інших художників, що зображували Чорне море.

В умовах навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів естетизація дисциплін природничого циклу активізує творчий розвиток молодших підлітків. Інноваційні художньо-педагогічні форми, методи і засоби організації занять природничого спрямування, такі як пояснення та закріплення матеріалу за введення елементів образотворчого мистецтва у процесі вирішення творчих, проблемних, частково-пошукових завдань, є стимулюючим та мотиваційним фактором усвідомлення зв’язків природного, соціального і культурного середовища людини учнями 6-х класів.

Література

1. Загальна географія : 6 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / В. Ю. Пестушенко, Г. Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2008. – 240 с. : іл.
2. Методика навчання у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, [Е. В. Белкіна], О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста : Видавництво “Ранок”, 2006. – 256 с.
3. Мистецтво : 6 кл. : Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, О. А. Комаровська, І. В. Руденко / – К. : Генеза, 2006. – 280 с. : іл.
4. Природознавство : 6 кл. : Підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / В. Р. Ільченко, К. Ж. Гуз, М. Л. Рибалко. – Полтава : Довкілля, 2006 – 160 с. : іл.

О. В. Салтикова
м. Кіровоград

ЧИННИКИ ТА УМОВИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті представлено короткий аналіз об’єктивних і суб’єктивних чинників виховання громадянської відповідальності старшокласників, педагогічні умови вирішення завдання у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу.